

"HER ÇAĞ ANCAK ONA
İNANANLARLA YÜKSELİR."

STEFAN

ZWEIG

ÉMILE

VERHAEREN

MODERN BİR ŞAİRİN PORTRESİ

Çeviri: İCLAL CANKOREL

♥ can
modern

STEFAN ZWEIG

ÉMILE VERHAEREN

MODERN BİR ŞAIRİN PORTRESİ

Can Modern

Émile Verhaeren: Modern Bir Şairin Portresi, Stefan Zewig

Almanca aslından çeviren: İclal Cankorel

Émile Verhaeren

Bu kitap ilk olarak 1910 yılında Insel-Verlag tarafından yayımlanmıştır.

Bu çeviride kaynak alınan basım: S. Fischer, 2009

© 2019, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Kasım 2019, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 2000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Emrah Serdan

Editör: Şebnem Sunar

Düzeltili: Melis Oflas, Aylin Samancı Elmasdağ

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

İç baskı ve cilt: Yıldız Matbaa Mücellit

Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad. Dalgıç İş Merkezi No: 3 Kat: 2

Topkapı-Zeytinburnu

Sertifika No: 33837

ISBN 978-975-07-4136-4

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

STEFAN ZWEIG
ÉMILE VERHAEREN
MODERN BİR ŞAİRİN PORTRESİ

BİYOGRAFI

Almanca aslından çeviren

İclal Cankorel

♥can

Stefan Zweig'in Can Yayınları'ndaki diğerk kitapları:

Dünün Dünyası, 1985

Amok Koşucusu, 1990

Yarının Tarihi, 1991

Lyon'da Düşün, 1992

İnsanlığın Yıldızının Parladığı Anlar,
1995

Günlükler, 1997

Satranç, 1997

Değişim Rüzgârı, 1998

Marie Antoinette, 2006

Sabırsız Yürek, 2006

Joseph Fouché, 2007

Rotterdamlı Erasmus, 2008

Balzac, 2009

Macellan, 2010

Hayatın Mucizeleri, 2011

Montaigne, 2012

*Vicdan Zorbalığına Karşı ya da
Castellio Calvin'e*, 2014

*Üç Usta: Balzac, Dickens,
Dostoyevski*, 2015

Mary Stuart, 2016

*Şeytanla Savaş: Hölderlin, Kleist,
Nietzsche*, 2017

*Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu - Bir
Kadının Hayatından 24 Saat*, 2017

*Kendi Hayatını Yazan Üç Yazar:
Casanova, Stendhal, Tolstoy*, 2017

O muydu?, 2018

Bir Kalbin Çöküşü, 2018

Olağanüstü Bir Gece, 2019

STEFAN ZWEIG, 1881'de Viyana'da doğdu. Avusturya, Fransa ve Almanya'da öğrenim gördü. Savaş karşıtı kişiliğiyle dikkat çekti. 1919-1934 yılları arasında Salzburg'da yaşadı, Nazilerin baskısı yüzünden Salzburg'u terk etmek zorunda kaldı. 1938'de İngiltere'ye, 1939'da New York'a gitti, birkaç ay sonra da Brezilya'ya yerleşti. Önceleri Verlaine, Baudelaire ve Verhaeren çevirileriyle tanındı, ilk şiirlerini ise 1901'de yayımladı. Çok sayıda deneme, öykü, uzun öykünün yanı sıra büyük bir ustalıkla kaleme aldığı yaşamöyküleriyle de ünlüdür. Psikolojiye ve Freud'un öğretisine duyduğu yoğun ilgi, Zweig'in derin karakter incelemelerinde ifade bulur. Özellikle tarihsel karakterler üzerine yazdığı yorumlar ve yaşamöyküleri, psikolojik çözümlenmeler bakımından son derece zengindir. Zweig, Avrupa'nın içine düştüğü siyasi duruma dayanarak 1942'de Brezilya'da karısıyla birlikte intihar etti.

İCLAL CANKOREL, 1950'de İstanbul'da doğdu. İstanbul Alman Lisesi'ni bitirdi ve İstanbul Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. Carleton Üniversitesi'nde yüksek lisans yaptı ve 1996'da Ankara Üniversitesi'nde Alman Dili ve Edebiyatı üzerine doktora'sını tamamladı. Marmara Üniversitesi, Bilkent Üniversitesi, Kiev Ulusal Dilbilim Üniversitesi ve Bakü Slavyan Üniversitesi'nde dersler verdi. 2013 yılından beri Marmara Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde yardımcı doçentlik yapmaktadır. Çevirdiği yazarlar arasında Kafka, Goethe, E.T.A. Hoffmann, Viktor Pelevin, Joseph Roth ve Tolstoy bulunmaktadır.

İçindekiler

Émile Verhaeren (1904)	11
Émile Verhaeren (1910-1913)	23
BİRİNCİ BÖLÜM: KARARLAR	
Yeni Dönem	27
Yeni Belçika	34
Flandre'da Gençlik	43
<i>Les Flamandes</i>	50
Keşifler	55
Çöküş	63
Dünyaya Kaçış	73
İKİNCİ BÖLÜM: ŞEKİLLENDİRMELER	
Çağdaş Duygu	83
Şehirler (<i>Les Villes tentaculaires</i>)	90
Kalabalık	102
Yaşamın Ritmi	109
Yeni Tutku	117
Verhaeren Şiirinin Mimarisi	126
Verhaeren'in Dramları	139

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: TAMAMLANANLAR

Dünya Şiiri Özlemi	151
Evrensel Lirizm	156
Sentezler	163
Heyecan Etiği	176
Aşk	191
Verhaeren'in Yaşam Sanatı	199
Eserinin Avrupa İçin Anlamı	205
Émile Verhaeren'le İlgili Anılar (1917)	211

1904
Émile Verhaeren

“Ne ağlarsın, ey fırtına? – İnin aşağıya anılar!
Titreyerek çarpar kalp şehrin buğusunda!
Binlerce ağızdan bir çığlık yükselir
Mutluluğa ve barışa doğru: Nedir ki senin acın, solucan?”

Richard Dehmel

“Nehrin kıyısında eğilerek sudaki yansımalarını seyreden günümüzün Fransızca yazan yazarları, bu narsisistler arasında en az hayranlık bekleyen Émile Verhaeren’dir.” Remy de Gourmont *Livre des Masques* [Maskeler Kitabı] adlı kitabında büyük Flaman şair için böyle der. Onun hakkında yazan tüm Fransızlar da söze aynı şekilde başlarlar. Önceziyle Verhaeren’in kendilerinden biri olmadığını hisseden bu yazarlar onunla aynı safta anılmak isterler. Ama yine de Verhaeren onlara fazla büyük gelir. Onun güçlü ve müthiş canlılığında, özellikle Germen ruhunu yansıtan ve monistik-panteistik tanrı kavramını içsel gelişme fikriyle birleştiren yoğun ve ıstıraplı dünya görüşü arayışında ve nihayet edebî eserlerinin senfonik biçimlendirilmesinde hâlâ barbarlığın acı tadını görürler ve bu sebeple onun entelektüel üstünlüğünü kabul etmezler ve bir Sully Prudhomme’un ılımlı bilgeliği, François Coppée’nin donuk zarafeti ve Victor Hugo’nun büyük cevherinin gölgesiyle karşılaştırmak istemezler. Yıllar sonra mütevazı bir saygı görmeye başlar. Kendinden hiçbir şey beklenmeyen bir sınıfa yerleştirilince eserlerine yoğun bir biçimde eğilme gereği de ortadan kalkar: Resmen *le poète de demain* –yarının şairi– diye anılır.

Günün birinde “sembolistler”in ve “dekadanlar”ın

hikâyesini ve onların şaşırtıcı bir hızla başarıya ulaşmalarını tarafsızca anlatacak kişi, bu akımların Fransa'da üstü örtülen gerçek sebebinin ortaya çıkaracaktır. Fakat *vers libre*'in, serbest ölçünün önemsizliğini, onun "keşfi"yle ilgili şimdi artık çok şiddetlenen çekişmenin bir oyun olduğunu peşinen kabullenmelidir. Asıl gerçek, Fransız edebiyatına düpedüz yabancı-milli unsurların sızmış olmasıdır. Alsas'lı Paul Verlaine, Alman *Lied*'lerinin müzikal unsurlarını getirmiştir. Maurice Maeterlinck, Émile Verhaeren, Max Elscamp, Albert Mockel Flaman'dır. Francis Vielé-Griffin Amerikalı, Stuart Merrill İngiliz, Jean Moréas Yunan ve bu akıma resmen yol açan Gustave Kahn –şimdi artık Fransa'da da bu ayırımı bir eğilim gözlenmektedir– Yahudidir. Veya kısacası: Wagner ve Nietzsche'yi de fazlasıyla kabullenen modern Fransız sanatı öz Fransız karakterinden sıyrılmakla eşsiz bir canlılık ve renk kazanmıştır. Ve bu sebepten de, Fransızlar arasında sanki bir Alman yazarmış gibi eserler vermesinin, aslında yabancı olan düşünce tarzının gücüne boyun eğdirtene kadar yabancı dili bilinçsizce yoğurmasının farkına varılmamıştır. Milli düşünce tarzının en üst noktasına yabancı bir unsur yoluyla erişen lirik şair Émile Verhaeren'in bir istisna olan bu muhteşem yükselişini, şiddetli milliyetçi sonuçlar doğuran bir dil yasasına bağlamak mümkündür.

Émile Verhaeren –Verhaaren diye telaffuz edilir, aynen Maeterlinck gibi– 1855 yılında Anvers yakınlarındaki St. Amand'da dünyaya gelir. Gent'te Georges Rodenbach'la aynı okula gider. Liseyi bitirir bitirmez ünlü Wagner opera sanatçısı Van Dyk'le beraber *La semaine* adlı bir dergi çıkarır. 1883 yılında ilk şiir kitabı *Les Flamandes* [Flaman Kadınlar] yayımlanır. Verhaeren bu dönemde kesin bir natüralist, Émile Zola'nın ve kendisine daha yakın olan Camille Lemonnier'nin öğrencisidir. Sağlıklı,

sağlam bir yaşamı yansıtan bu kitap, toprağın güçlü kokusu ve çarpıcı renkleriyle dikkat çeker. Motiflerin çoğu milli karakterli tablolarıdır. Değişken renk oyunları vadediler, boş silolar, ekmek pişirme, ineklerin sağılması, geviş getirerek çayırlarda yatan ineğin kendisi, hasat zamanı, pazar buluşmaları, panayırlar ve aşk geceleri... Tüm Flaman ülkesi eski Hollandalıların özeniyle tasvir edilir, hatta duygularda belki onların sakin katılığı da hissedilir: Kitapta hiçbir soluk duyulmaz, her şey soğuk ve sakindir. Eserin formu da bu atmosferi tamamlamaya yardımcıdır: Verhaeren henüz tam bir parnasyen şairdir. Ve bir sonraki kitabı *Les moines* [Keşişler] de Belçika'nın o eski, harika manastırlarında yaşayan keşişlerin hayatını programlı ve düzgün bir tarzda aktarır. Bu sakin, mistik ruhların gizemli kokularla mısralara yaydığı ruh tatlı titreşimlerle hissedilir.

Birdenbire ani ve vahim bir değişiklik olur. Sağlam gözlemlere dayanan ve yaşam duygusuyla taşan bu iki kitaptan sonra, ruhsal taşkınlığın ve kendini paralamanın çılgın, nörotik örneği sayılan üçleme yayımlanır... *Les soirs* [Akşamlar], *Les Débâcles* [Yıkımlar], *Les flambeaux noirs* [Kara Şamdanlar]. Vielé-Griffin'in söylemine göre bu, Verhaeren'in yaşamında bir sinir krizi anlamına gelmektedir. Yaşadığı sıkıntılardan ve yorgunluğundan kaynaklanır. Asıl leitmotif Maeterlinck'in hüznü mısralarında yatar: "Ve tüm bunların hüznü, ey ruhum, ve tüm bunların hüznü." Puslu, Tanrı'dan yoksun bir gök ıssız alanlarda nöbet tutar. Ve korku şimşek gibi çakar bu göklerde: Sonsuz bir kıştan, buz gibi, soğuk bir tanrıdan, bıçak gibi yüreğe saplanan sessizlikten duyulan bir korku. Ve çılgınlık ve ümitsizlik daha da yaklaşır. "Kötü bir çiçek gibi büyüyor anlamsızlık." Şiddetli sancılar uyanır. Fakat onlarla birlikte, kendi kendine işkence eden, bu ağrıları artıran sapkın bir şehvet duygusu da doğar.

Kendin ol celladın! Bırakma kimseye
Sana işkence etmek zevkini,
Hiç kimseye. Asla ve asla!

Boğulan sessizlikten ani çılgınlık yükselir. Tüm arzular ölmüştür. Ancak anlamsız hayallerin alevleri oynar: Benares mabedindeki tunçtan put olmak ve kendi aczi karşısında inananlarla alay etmek. Veya mezarda yorgun bedenini kemiren solucanlara kulak kabartmak. Veya kötü düşüncelerin kemirdiği, ucu sinirlere batan dikenli bir taç takmak. Acı, inanılmaz bir acı sarar bu ruhu ve umutsuzca çarpan yüreğin darboğazlarına dolar. Ateşli duygular kamçı gibi kaynama noktasına ulaşır ve ince damarları çatlatmakla tehdit eder.

Tekbencilik yönündeki her türlü yükseliş bir çılgınlık olacaktır. Fakat şiddetli nöbetler ruh çarpıntılarını dindirir. Sanki bir kapakçık açılmıştır ve bu heyecan dolu ve öznel yaşama yığılan duyguların hepsi tüm kuvvetiyle bu kapakçıktan dış dünyaya akmaktadır. Öyle yoğundur ki bu duygular, içerdiği tüm nesnel hayallerdeki güçlü hayata dönüşür ve şair, bütün dünyanın bu ıstıraplı heyecanlar ve coşkulu ürpertilerle taşıdığını zanneder. Verhaeren'in çabası şimdi yaşamı coşturmaktır, *Exalter la vie!*¹ tüm yaşamı duygularla beslemek ve kendini de onun girdaplı sularına salıvermek. Tehlikeli kor ateş, canlandırıcı sağlıklı bir aleve dönüşünce çok katmanlı bir yaşam alevlere yansır. Verhaeren, kendi duygularını seçkin sembolik figürlerde gösterir. Önceleri henüz teker teker... *Les villages illusoires* [Hayalî Köyler] ve *Les vignes de ma muraille* [Şehrimin Surlarındaki Asma Yaprakları] adlı kitaplarında ıstırap içindeki, korku dolu duygularını yabancı ruhla-

1. (Fr.) Yaşamı ateşlemek. (Y.N.)

ra yerleştirir. Yönnü bilmeden korkunç karanlıklara doğru yol alan yalnız gemici figüründe Verhaeren'in ateşli korkusu titreşir; alevler içindeki kuleden memleketin içlerine kadar çan seslerini yayan zangoç onun coşkulu heyecanıdır. Siyah ağlarında sürekli sadece dertlerini sürükleyen balıkçıların muhteşem hayalini yaratan onun ateşli ruhudur. Aynı ruh, tüm öfkesini çalışmaya yönelten mahkûmu, değirmeninde tek başına yaşayan yaşlı değirmenci-yi, ölü gömücüsünü, aniden tutuşan samanlıkta korkuyla kaçışan insanları, kısacası duygularıyla hareket eden figürlerle dolu bu karanlık yağmurlu memleketin tablosunu çizer. Fakat içindeki hummalı güç, daha fazla canlılığa, daha vahşi, daha büyük kudrete özlem duyar. Taşkın duyguların şiddetiyle ufuklar genişler. Bu vahşi ruhun rahatlaması için tek bir kişi yeterli değildir artık, sanrıları ancak çoğunluk tatmin edecektir.

(Nehirde kaybolan bir dalga,
Sonsuzluğa uçup giden bir kanat gibi,)
Kaybet sen de kendini
Ey yüreğim, şehirleri dolduran
Çığlık ve sevinç sesleri arasında
Seyret yükselişini
Korku, zafer ve çılgınlığın
Titreyen alevlerde.
Tek bir demet oluştur binlerce liften,
Gergin adalelerden ve titreyen sinirlerden.
Birleştir, kucakla
Paramparça kütle-yi sevgiyle
Ve katıl her zaman
Değişimine insanların ve olayların,
Herkesin bilinçsizce uyduğu
O en derin yasa
şimşek gibi çakararak aniden aydınlatana kadar seni!

Büyükşehirlerin uğuldayan karmaşasında, kendinden geçmiş kitlenin karanlık dürtülerinde gerçeği kendi dürtülerine göre şekillendirir, ona vahşi ve çekici bir güzellik katar ve harikulade manevi bir gücün varlığına inandırmaya çalışır. Toplumsal bir görüşün sesi de duyulur: Modern sanayileşme fikri, fakirleşmekte olan ülkeye karşılık dev şehirlerin üstünlüğü.

Bu birleşmeden iki anıtsal eser doğar: *Les campagnes hallucinées* [Sanrılı Seferler] ve *Les Villes tentaculaires* [Dört Bir Yana Yayılan Kentler]. Bence bu iki eser dünya edebiyatının önemli yapıtları arasında anılmalıdır. Verhaeren burada Dionysos tarzında bir büyükşehir şiiri yazmıştır; aşırı çarpıcı fakat muhteşem renklerden oluşan bir tablo. Yaşam coşkusu en mükemmel şekliyle izlenir burada. Bir yandan, ancak serserilerin avare dolandığı boş memleketin fakirliği ve sonsuz sefaleti akıl almaz boyutlara ulaşır. Diğer taraftan şehir, kaynayan tutkuların ve gürleyen güçlerin görkemli bir cadı kazanına dönüşür. Limanlar ve pazaryerleri, genelevler ve tiyatrolar, sıcacık odalar ve sokaklar, borsalar ve katedraller, ayaklanmalar ve kutlamalar, simsarların toplandığı alanlar ve kilise avluları... Hepsi dağdağalı bir karmaşada alevlenir. Memleketin tüm gücünü ve tutkusunu içine çektikten sonra onun kaynayan kanında köpüren ahtapot gibi bir şehir. Bu eserde sonsuz bir karamsarlık izlenir. Aynı zamanda, üçlemeyi tamamlayan ütopyik dram *Les Aubes* [Tan Vakitleri] karşıtlıkları uyum içinde birleşmeyi amaç edinmiştir. Bu üçleme, Fransız edebiyatının yarattığı en büyük eserdir: Kor demir gibi kızgın, bükülmez ve sonsuzdur.

Sonraki eserlerinde Verhaeren'in iyileşme süreci daha da ilerlemiştir. Sanrılı, hummalı hayaller ve bilinçli gerçeklik arasındaki uzun süren bocalamasından nihayet kurtulmuş ve özlemini çektiği sağlamlığa kavuşmuştur.

Kaos senfoniye, Dionysos Apollon'a dönüşmüştür. Artık maddesellik yerine etkili sonsuz yasalar bilinçlenmiştir. Yaşam güçleri berraklaşır, sarhoş kaostan net, temiz çizgiler çıkar, sarsıntılı bolluktan "sonsuz duygular" doğar. Bilimselliğinin bilincinde panteistik bir felsefe, karanlık gücünü bulandırmadan sonsuzluk duygusuyla birleşir. Belçika hükümetinin büyük devlet ödülünü verdiği *Les Visages de la vie* [Yaşamın Görünümleri] adlı eserinde bu değişim fikri netleşmeye başlar. Bu eserde Verhaeren sürükleyen güçlerin etkilerini azaltarak etik-sanatsal bir değerlendirmeye gitmiştir. Karamsarlık henüz aşılmamıştır: "Ah, yaşamak eşittir ıstırap çekmek." Fakat güçlerin sonsuz oyununa katılarak sonsuzluğun heyecanını yaratıcılığında tatmak için köprü vazifesi gören şair açısından dünyanın acısı sonsuz sayılamaz artık. *Les forces tumultueuses*'e [Fırtınalı Kuvvetler], Beaunier'nin net ve usta araştırmasında belirttiği gibi, "modernizm" unsuru karışır: Modern ilmin ilerleme fikri, keşif ve araştırmanın kor ateşi. Bu, aynı tarihlerde Johannes Schlaf'ın bizde¹ *Das dritte Reich* [Üçüncü Reich] adıyla yazdığı romanında yücelttiği ulu düşünceyle aynıdır: Her şey bitmiş ve tamamlanmıştı. Verhaeren de benzer sözlerle tüm kabullenmenin yakında gerçekleşeceğini önceden söylemişti. Yeni fikirlerin dünyayı ele geçireceğini hissediyordu –"Ah, tüm dünyada şu düşünce fırtınaları"– ve her şeyi kavrayamamanın korkusunu hissediyordu. Şiirlerinin nihai fikri, kendi hayatını sonsuzluğa yükseltmektir, bireysel tutkuları tümün dürtülerinde çözümlenmektedir: varlığını evrenselleştirmek.

Bu çarpıcı ve muhteşem kişilik gelişiminin sütunları arasında tek başına duran bazı şiirler de vardır. Tatlı bir

1. Almanya'da. (Ç.N.)

sevencelik ve güçlü tablolar içeren mısralarla dolu *Les heures claires* [Aydınlık Saatler] ve serbest tarzda yazılmasına rağmen bizim muntazam ölçülü Alman baladımıza çok yakın olan sağlam, güçlü epik şiirler *Petites Légendes* [Küçük Masallar]. Ayrıca Brüksel ve Paris'te büyük bir başarıyla sahneye konulan önemli bir dram olan *Le Cloître* [Manastır] ve güçlü coşturucu mısralarıyla bir Don Carlos dramı olan II. Felipe. *Le Cloître*, eski bir Alman gravürü gibi sağlam ve güçlüdür. Aşkın sözü geçmez burada, sadece günahın, cezanın ve hırsın sesleri birbirleriyle çatışma içindedir. Karanlık manastır koridorlarının ağır havasını aydınlatan kadın figürleri yoktur. Bu katı, haris insanların arasında sade, saf ve iyi kalpli bir rahip olağanüstü görüntüsüyle gücü ve dramatizmiyle eşsiz son sahnelere ışık tutar. Émile Verhaeren'in eserleri sanat eleştirisi iki küçük inceleme ve eskiden yazdığı fakat sonradan geri çektiği *Contes de minuit* [Gece Yarısı Hikâyeleri] ile tamamlanır.

Verhaeren'in yaratıcılığının etnik ve teknik bağlamda dünya edebiyatına sağladığı katkıları burada etraflıca anlatmam mümkün değil, sadece onun eserlerinin verimli bir raporunu sunmakla yetineceğim. Onun bizim için Almanya'da ne anlama gelebileceğini "Seçme Şiirleri"ne yazdığım bir nazireyle göstermeye çalıştım. Ve onunla ilgilenen ilk ben de değildim. Agathe Doerck şiirlerinin üçüncü cildini tercüme etmiştir. Otto Hauser, Rudolf Komadina ve başkaları çevirilerini ayrıntılı incelemelerle zenginleştirmiştir. Böylece, milli aidiyetiyle neredeyse Alman sayılan büyük bir şair bize de yakınlaşmıştır; çünkü belki duyguların benzer bir yükselişini ancak Richard Dehmel yakalamış, o da Verhaeren gibi böylesine acılı ve ıstıraplı bir gelişimden geçmiştir. Üstelik, uzun yıllar boyu Dehmel'in dünya görüşünü saran asabi cinselliğin hafif kederine Verhaeren'de rastlanmaz.

Verhaeren, bugünün Fransızca yazan yazarları arasında devasa bir abide gibi yükselir; rüzgârların güçlü efendisi Aeolus'a benzer. İlık Zephyros'ları¹, durgun otlaklarda kabaran sakin havayı korur, ama aynı zamanda sonsuzluğun nefesini, ıstırabı ve bütün şeylerin sesini beraberinde sürükleyerek yerkürenin etrafında dolanan büyük fırtınaları da kollarında taşır.

1. Yunan mitolojisinde Şafak Tanrıçası Eos'la Astraios'un oğlu, batı rüzgârı. (Y.N.)

1910-1913

Émile Verhaeren

“Huyu, karakteri ve yaşamı, üçü birleşerek onun sanatını tanımlamak istediğimiz şekilde canlandırır. Derin bir birlik içinde birleşmiştir onlar. Ve, nihayet onca yanılığdan kurtulan modern eleştirinin görevi yeryüzündeki bir dâhinin tüm düşüncelerini, davranışlarını ve eserlerini tek bir demet halinde sunan bu birliğin ardından gitmek değil midir?”

Verhaeren, *Rembrandt*

BİRİNCİ BÖLÜM

Kararlar

*Les Flamandes / Les Moines / Les Soirs / Les Débâcles /
Les Flambeaux noirs / Les Bords de la Route /
Les Apparus dans mes Chemins*

1883-1893

Yeni Dönem

“Her şey hareket halinde –
ufuklar coşmuş sanki.”

É.V.

Bizim çağımız, sonsuzlukta ânımızı duyumsamamız tüm atalarımızın yaşam algısından farklıdır. Değişmeyen ve dinginliğini kaybetmeyen tek şey, sadece sonsuz yeryüzü, karanlık tarlalardaki çiçeklerin mevsimlerin tekdüze ışığında sürekli yeşerip solması, tabiat olayları ve gündün geceye sürekli geçiştir. Fakat insan eli değmesiyle yeryüzünün manevi yönü değişmiştir. Yeniden değişebilmek üzere değişmiştir. Kültürel fenomenlerdeki bu değişim giderek hızlanmaktadır; yüzyıllar arasındaki farklılık hiç böylesine yoğun, bu kadar kapsamlı hissedilmemiştir. Aniden ortaya çıkan büyük ve tuhaf şehirler, kaybolmaya yüz tutan, işlenmiş toprağa dönüşen balta girmemiş ormanlar kadar aşılmaz ve sonsuzdur. İnsan eseri, bir zamanlar sadece doğanın gizeminde görülen ihtişama ve öze yakınlaşmaktadır. Şimşegi o yönetmektedir artık, beklenmedik hava şartlarından korunmak da onun elindedir; bir zamanlar birbirinden ayrı duran kara parçaları, boğazlar üstüne dikilen demir çemberlerle birleşiyor; asırlardır

birbirini boşuna arayan denizler yeniden buluşuyor; bir memleketten diğerine havalarda yeni bir yol var artık. Her şey değişti.

Her şey değişti: karanlıklar ve meşaleler,
Haklar ve görevler yeni aydınlıklarda birleşiyor,
Topraktan güneşe kadar, yeni bir enerji
Coşkun kanını akıtıyor engin yaşama. –
Erimiş kütleler mavi gökler altında
Alev kraterleri ve ateş nehirleri yaratıyor;
Hızlı gemiler, sürücüsüz ve dümensiz,
Kuşatıyor yıldızları geceleri mavi dalgalarda;
Yeni yasalar koyuyor tüm bilinçli uluslar,
Suç, hırs, kahramanlık farklıdır artık.

Bireyler arası ilişkiler ve birey-toplum ilişkisi değişmiştir. Sosyal kuralların kurduğu ağlar bir yandan zorlaşırken diğer taraftan kolaylaşmıştır. Tüm hayatımız da aynı şekilde.

Fakat daha önemli bir şey olmuştur. Değişen yalnız yaşamın gerçek şekilleri, geçici gerçeklikleri değildir: Sadece değişik şehirlerde, değişik evlerde oturmakla, değişik kıyafetler giymekle kalmıyoruz, bizi saran sonsuzluk, görünüşte sarsılmaz olan da ebeveynlerimizin ve atalarımızın zamanına göre farklıdır. Gerçeğin değiştiği yerde, görecelik de değişir. Algımızın en önemli biçimleri, mekân ve zaman kavramları kaymıştır. Yeni hız ölçüleriyle ölçtüğümüz mekân aynı mekân değildir. Atalarımızın günlerce kat ettikleri yolları biz bir saatte çabucak alıyoruz. Uzun, zahmetli yolculuklardan sonra ulaşabildiğimiz ılık, yemyeşil ülkelere göz açıp kapayana kadar tek bir gecede varıyoruz. Görmek için eskilerin hayatlarının bir yılını verdikleri, tropikal iklimlerin yabancı yıldızlar altındaki macera dolu ormanları, birdenbire yakınlaşmış-

tır bize. Bu yeni hızlarla hayatı da farklı değerlendiriyoruz. Zaman, mekâna üstün gelmektedir. Buz gibi takım-yıldızların arasından kadim toprakların aniden taşlaşmış şekillerini seçebilen gözlerimiz de farklı uzaklıklara bakmaya alışmıştır. Binlerce kilometre uzaklıktan dostça konuşmalar sürdürmeye başladığından beri insan sesi de bin kere güçlenmiştir. Güçlerin bu yeni ilişkisi içinde dünyanın çevresini de değişik algılıyoruz. Ve hayatın saydamlaşması, hızlanmasıyla birlikte bizim ritim anlayışımız da değişmiştir. İlkbaharlar arasında geçen süre, tek bir saat, bütün hayatımız uzamış ama aynı zamanda kısalmış gibi gelir bize. Bundan dolayı bu yeni çağı da yeni duygularla kavramalıyız. Çünkü yeni olanı atalarımızın eski ölçüleriyle ölçemeyeceğimizi hepimiz hissederiz. “Yeni”yi tükenmiş duygularla yaşayamayacağımızı, kendimize farklı bir uzaklık duygusu, farklı bir zaman duygusu, farklı bir mekân duygusu bulmamız ve bizi çevreleyen bu asabi ve ateşli ölçüye uygun bir müzik yazmamız gerektiğini hepimiz duyumsarız. İnsanlığın bu yeni doğan şartları farklı bir maneviyat, yeni birliktelik, yeni bir güzellik, yeni iç içelik yeni bir ahlaki felsefe gerektirir. Ve yenilenen bu farklı dünyayla, farklı bir bilinmezle karşı karşıya kalmak yeni bir din, yeni bir tanrı ister. Hepimizin içinde hafiften yeni bir dünya görüşü kıpırdanır.

Ama yenilik, yeni kelimelerle ifade edilmeyi bekler. Yeni bir dönem, yeni şairler ister; görüşleri, mekân anlayışından doğan, bu yeni anlayışı ifade edebilmek için yaşamın ateşli dönümüne katılan şairler.. Fakat şairlerimizin çoğu çekimserdir. Seslerinin gerçeklerle uyuşmadığını bilirler; yeni oluşuma henüz uyum sağlayamadıklarını hissederler. Bir yabancı gibi savrulmuşlardır büyükşehir- lere. Yeni duyguların çağlayan sellerini ürkütücü ve yabancı bulurlar. Modern yaşamın tüm lüksünü ve konforunu seve seve kabul eder, tekniğin imkânlarından fay-

dalanırken, cesaret eksikliğinden şiirlerinde tüm bu olguları reddederler. Şiire yeni bir anlam yüklemek istemezler, yeni konuların şiirselliğini görmezlikten gelirler. Ve kendilerini çekerler. Gerçekten, çağdaşıktan kaçarak sonsuzluğa, sürekli değişimin erişemediği yerlere sığınır- lar. Yıldızlara, ilkbahara, pınarların tekdüze şırıldayışına, aşk efsanelerine şiirler yazarlar, eski tanrılara, eski sembollere sığınır- lar. Sonsuzluğun sembollerini, yaşanan anda, heyecanlı kütlenin ateşinde aramazlar, aksine eski Yunan heykelleri gibi geçmişin soğuk topraklarından de- şip çıkarırlar. Bu semboller, geçmişten alındığı için daha az değerli değildir, etkilidir ama gerekli değildir.

Çünkü çağımızda gerekli olmak isteyen bir şair, ancak çağın tüm olaylarını gerekli bulan ve onların güzelliğini hissedebilendir. Tüm şiirsel ve insani çabasıyla kendi duygularını çağdaş duygular yüzeyine getirebilmelidir. Şiirinin ritmi, varlıkların ritminin yankısıyla örtüşmeli, ölçüsü günümüzün temposundan ders almalı ve kıvranan damarlarında çağımızın kanı akmalıdır. Yeni idealler yaratırken eskilerine yabancılaşmamalıdır çünkü her gerçek ilerleme geçmişin derinden kavranmasına bağlıdır. İlerleme, Guyau'nun¹ söylediği gibi, "yeni duyguları ve heyecanları yaşayabilecek daha üst bir seviyeye ulaşıldığı zaman, önceki heyecanların içerdiği büyüklük ve güzelliklerden uzaklaşmama" yeteneği olmalıdır. Ancak çağın önemini hissedebilen şair büyük şairdir. Çağını ilgilendiren şeyler şairi de ilgilendirmelidir. Çağın sosyal sorunu onun şahsi konusu olmalıdır. Böyle bir şair gelecek nesillere, geçmişten günümüze geçmek için insanın nasıl bir mücadele verdiğini, çoktan yitip gitmiş bir âna dair duygularının ruhani kimliği uğruna dünyevi duygularıyla na-

1. Jean-Marie Guyau: 1854-1888 yılları arasında yaşamış Fransız filozof ve şair. (Ç.N.)

sıl boğuştuğunu gösterecektir. Ve böyle bir şairin büyük eserleri parçalanmış, şiirlerinin modası geçmiş, tabloları solmuş bile olsa, gayesinin görünmeyen asıl değerli yanı, melodisi, nefesi, çağın ritmi yazılarda kalacaktır. Gelecek nesillere kılavuzluk eden böyle şairler, derin anlamda kendi dönemlerinin de en önemli şairleridir. Ve onun için şimdi, çağdaşlığı şiirlerinde bilinçli hissedilen, çağını şiirleriyle biçimlendiren modern dönemin en büyük ve belki de yegâne şairi, eşsiz bir coşkuyla ve eşsiz bir sanat anlayışıyla çağımızı şiire dönüştüren ilk şair 'Émile Verhaeren' den bahsetmenin zamanı gelmiştir.

Verhaeren'in şiirlerinde çağımız yankılanır. Yeni manzaralar, büyükşehirlerin karanlık silüetleri, demokratik kütlenin dehşetli çalkantısı, yeraltındaki maden kuyuları, son bulmaya yüz tutmuş suskun manastırların son ağır gölgeleri... çağımızın tüm ruhsal güçleri, ideolojisi şiirleşmiştir: yeni sosyal fikirler, endüstri-tarım mücadelesi, köylüleri sağlıklı tarlalardan büyükşehrin tutuşan taşocaklarına çeken vampir benzeri güç, göçmenlerin trajedisi, mali krizler, bilimin göz kamaştırıcı sonuçları, felsefenin sentezleri, teknik kazanımlar, empresyonistlerin yeni renkleri. Yeni Avrupalının önceleri şaşkın, sonra anlayışlı ve sonra da hayranlık dolu duygularına yeni çağın tüm bu göstergeleri şiirsellik ve ruhsallıkla işlenir. Bu eserin nasıl doğduğu, şairin dünyanın yeni şeklinin gerekliliğini ve güzelliğini anlatırken karşılaştığı direnmeler, geçirdiği krizler anlatılacaktır burada. Bugün, Verhaeren'in konumunu belirleyecek olursak onun aslında şairler arasında yer almadığını söyleyebiliriz. O, demirci ustalarının, esnafın, müzisyenlerin, ressamların arasında veya onların üstünde değil, yeni sosyal akımlara set çeken, alevlenen enerjiyi düzenlemeye ve engellemeye çalışan yasa koyucularla birlikte, kördüğüm olmuş bu dürtüleri düzenlemek ve birleştirmek isteyen filozoflar arasında anılmalı-

dır. Verhaeren'in eserleri şiirsel bir yaratılış denemesidir, yeni biçimlere, yeni bir estetik anlayışına, yeni heyecanlara duyulan bir arzudur. O, çağımızın sadece şairi değil aynı zamanda öğüt vericisidir de. Çağımızın güzel olduğunu söyleyen, ilk odur. Karanlığı kasten silerek aydınlığı çoğaltan göz boyamacılar gibi de değildir, aksine –ki bunu ne üzüntüler içinde ve nasıl yoğun bir çaba harcayarak yaptığı gösterilecektir– önceleri ısrarla reddettikleri şeylerin gerekli olduğunu sonunda kavrayınca gereklilik kavramı yerine güzellik anlayışını yerleştirmiştir. Hep ileriye yönelmiş, asla dönüp geriye bakmamıştır. Geçmişin doruğu ve geleceğe yönelik şeklinde algıladığı çağımızı Nietzsche'nin anlayışıyla gelişme olarak kabullenmiş ve geçmiş çağların çok üstünde bir yere yerleştirmiştir. Geçmiş çağların büyüklüğünü veya küçüklüğünü sanki bilirmiş gibi çağımızı zavallı, değersiz bir çağ diye nitelendirmekten hoşlananlar, Verhaeren'in bu görüşünü belki aşırı bulacaklardır. Çünkü her çağ ancak ona inananlarla yükselir, ancak onu önemli bulan şairleriyle, onun gücüne güvenen devlet yöneticileriyle büyür. Verhaeren, Shakespeare ve Hugo için şöyle der: "Onlar çağlarını yüceltmişlerdir." Shakespeare ve Hugo çağlarını başkalarının bakış açısından değil, kendi ağırlıklarına göre anlatmışlardır. "Eğer asırlar sonra, bu ikisinin çağlarını herkesten daha iyi tanıttıkları söyleniyorsa, bunun sebebi, onların çağları olduğu şekliyle değil, kendi kafalarında biçimlendirdikleri şekilde anlatmış olmalarından kaynaklanır." Fakat çağını yüceltirken dönemin önemsiz olaylarına bile önemle eğilmeleri kendilerini de yüceltmıştır. Çağını hor görenler ve umursamayanlar asırlar ardından gittikçe küçülerek, kendi kendilerini eritirken bu tür yazarlar çok uzaklardan bile ışıklarını saçmaya devam ederler. Birincilerden geriye ancak birkaç şiir, söz ve belki bir kitap kaldıysa, Shakespeare ve Hugo tarzı yazarlar çok daha

BELÇİKALI ÜNLÜ ŞAIR ÉMILE VERHAEREN (1855-1916) ŞİİRLERİNDEKİ YOĞUN İMGE DOKUSU VE TEKNİĞİN BELİRLEDİĞİ MODERN ÇAĞI OLUMLAYAN TAVRIYLA AVRUPA'NIN WALT WHITMAN'I OLARAK ÜN KAZANDI. STEFAN ZWEIG ONUNLA 1902 YAZINDA BELÇİKA'DA TANIŞTI VE TANIŞIR TANIŞMAZ ŞAİRE DOSTLUK BESLEDİ. HAKKINDAKİ İLK DENEMESİNİ 1904'TE YAZDI, İLERLEYEN YILLARDA VERHAEREN ÜZERİNE ÇALIŞMALARINI SÜRDÜRDÜ. VERHAEREN 1916'DA TALİHSİZ BİR TREN KAZASINDA ÖLDÜĞÜNDE BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI İKİ YAZARIN YOLLARINI ÇOKTAN AYIRMIŞTI. ZWEIG, VERHAEREN HAKKINDAKİ ANILARINI DA DERLEYEREK ÇALIŞMALARINI YAYIMLAMAYI YEĞLEDİ.

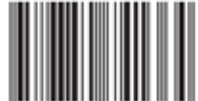
#yirminciyüzyıl #avrupalılık #edebiyatdostlukları #yaşamöyküsü #anı

 can

 canyayinlari.com | f | | canyayinlari

biyografi

ISBN 978-975-07-4136-4

9 789750 741364